

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

3 Vtrum veritas cognitionis sit solum in compositione, & diuisione, vel
etiam insimplicibus conceptibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

concomitantiam obiecti, non tamen propriam relationem confurgentem ex coexistentia cognitionis & obiecti, ut satis declaratum est. Dices, si hoc argumentum in præsentem non est efficax ad inferendam relationem, nullum relinqui sufficiens ad probandas relationes reales, præsertim, quæ in unitate fundari dicuntur, ut relationes similitudinis, æqualitatis, & similes: nam licet mutato alio extremo dicatur mutari similitudo, dici potest, non inde variari relationem aliquam, sed solum denominationem ortam ex coexistentia utriusque extremi. Respondetur argumentum hoc pertinere ad prædicamentum *Ad aliquid*, de quo postea dicturi sumus; nunc duo dicenda videntur, vnum est, talem argumentandi modum non esse sufficientem ad inferendam relationem realem, quæ sit modus ex natura rei distinctus à fundamento & termino eius, & quasi medium in quid inter illa, ut argumentum (sententia mea) conuenit: unde, quidquid sit de talibus relationibus, negari non potest, quin prius natura quam ille insurgant, intelligantur simul existentia fundamentum & terminus, in quibus est fundamētalis unitas, seu cōuenientia. Vnde secundo dicitur, esto demus insurgere relationem aliquam inter cognitionem & obiectum, quando in altero est sufficiens fundamentum, & in altero sufficiens ratio terminandi, tamen ad rationem veritatis formaliter non esse necessariam, sed sufficere id, quod in utroque extremo antecedere intelligitur ad talem relationem; sicut etiam sufficit, quando cunque extrema talia sunt, ut non possint fundare, nec terminare relationem realem: & sane probabilissimum est, hanc relationem nunquam esse realem, ut iam dicam.

Vnde ad primam confirmationem concedo, generatim loquendo, veritatem de qua agimus, secundum id totum quod includit, non esse, de essentia actus cognitionis; Non tamen inde fit, esse aliquod accidens intrinsecum, & inherens ipsi actui, sed solum præter entitatem & intrinsecam perfectionem actus connotare aliquid aliud extrinsecum, sine quo veritatis ratio non subsistit; ratione cuius potest interdum veritas actus variari, quamuis actus ipse in se intrinsece non mutetur; & tunc se habet veritas ad modum accidentis separabilis seu quinti prædicabilis ratione extrinseci connotati variabilis. In his vero actibus, qui habent inseparabilem, & indefectibilem veritatem, perfectio illa, unde oritur huiusmodi necessaria coniunctio cum veritate, quæ à nobis radicalis veritas dicta est, nullo modo est accidens sed essentialis proprietas talis actus: veritas autem formalis, se habet in his ad modum proprietatis inseparabilis.

Ad secundam confirmationem primo iam responsum est, quod, licet conformitas possit formalissimè pro relatione sumi, tamen etiam potest accipi pro concomitantia illorum extremorum, inter quæ fingitur illa relatio, prout ordine nature antecedit talem relationem: & huiusmodi conformitatem ostendimus sufficere ad rationem veritatis: Quocirca nihil ad explicandam veritatis essentiam refert controuersia de illa relatione, an sit semper realis, vel semper rationis: vel interdum realis; interdum autem rationis: nam, quidquid de hoc sit, veritas ipsa antecedit talem relationem. Et sine dubio verum est talem relationem non semper esse realem, ut recte probat argumentum de veritate, scientiæ diuina, & de veritate cognitionis circa obiecta non existentia: & hoc satis est, ut intelligamus, propriam relationem non esse necessariam ad rationem veritatis: quia nec realis necessaria est, ut patet ex dictis, nec rationis, quia hæc non est propriè nisi dum cogitatur, seu fingitur. Addo autem ulterius, nunquam consequi relationem realem in actu cognitionis præciso ex illa conformitate, quæ ad veritatem necessaria est: quia illa conformitas non consistit in vera ac propria si-

mitudine formali, sed solum in quadam proportionem, & intentionali representatione, ratione cuius ita res percipitur, sicut est, quod magis ex sequentibus fiet manifestum.

SECTIO III.

Verum veritas cognitionis sit solum in compositione & diuisione, vel etiam in simplicibus conceptibus.

Communis sententia esse videtur, veritatem cognitionis, propriè & in rigore loquendo, solum esse in compositione & diuisione intellectus, & non in actibus eius simplicibus. Ita sentit Caietanus 1. p. quæstione decima sexta, articulo secundo, & ibi aliquid Thomista Herueus, quodlib. 3. quæstione prima, articulo secundo & tertio. Duran. 2. distin. 16. quæst. 5. num. 14. & videtur esse opinio D. Thom. ibi: sic enim scribit, *Proprie loquendo, veritas est in intellectu componente & diuidente non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente, quod quid est.* Similia habet. contr. gent. cap. 59. & q. 1. de verit. artic. 3. Et videtur id sumisse ex Aristot. 1. de interpretat. capit. 1. & 3. vbi ait, *Verum & falsum in compositione, diuisioneque consistere.* Similia habet 3. de anima cap. 6. vbi ait, *In indiuisibili mentis conceptione falsitatem non esse: Vbi autem falsitas esse non potest, nec veritas esse potest: nam opposita circa idem nata sunt esse.* Vnde concludit Aristot. *At in quibus & falsitas, iam & veritas inest, in hisce compositio quadam iam est conceptuum intellectus, & 9. Metaphys. capit. vlt. & libr. 6. cap. 2. dicit, veritatem solum esse in intellectu, quia tantum in illo est compositio, & diuisio.*

Ratione potest hæc sententia fundari, primo, quia in vocibus non est veritas, & falsitas in significando, nisi in oratione complexa, qua significamus hoc esse vel non esse, non autem in prolacione vocum incomplexarum: ergo idem iudicandum est de veritate in cognoscendo, respectu conceptuum mentis; quod scilicet non sit in incomplexis ac simplicibus conceptibus, sed in his tantum, quibus componendo cognoscimus ac iudicamus, hoc esse, vel non esse. Probatur consequentia: quia voces sunt, signa conceptuum, & quidquid veritatis, vel falsitatis est in conceptu, potest esse in voce ut in signo. Quæ tota ratio sumpta est ex Aristoteli. 1. de interpret. capite primo.

Secundo, quia, in simplici conceptione est veritas, vel omnis conceptus simplex est verus, & nunquam falsus; vel interdum est verus, interdum falsus, vel semper est verus & falsus respectu diuerforum: nullum autem istorum potest dici probabiliter: ergo neque etiam potest veritas simplici conceptioni attribui. Minor declaratur, quoad singulas partes. Primo enim, si in simplici conceptu potest esse veritas, nulla ratio fingi potest, cur non possit in eodem esse falsitas: nam, ut dicebam, contraria circa idem versantur: ergo quamuis conceptus simplex possit esse verus, non ideo omnis talis conceptus erit verus, quin potius ex eodem principio inferre licet, aliquando posse esse falsum. Et confirmatur, ac declaratur exemplo; nam, si conceptus simplex ac proprius veri auri verus est: ergo, si aurichalcum, ut verum aurum simpliciter concipiamur, conceptus ille falsus erit. Deinde si hoc concedatur, scilicet aliquem conceptum simplicem posse esse falsum respectu alicuius, probo necessario debere esse verum respectu alterius: quia impossibile est, pars conceptum intellectus, qui non habeat aliquod proprium obiectum, quod repræsentet: ergo, si ad illud comparetur, non potest non esse verus conceptus talis obiecti, quia necesse est, ut naturaliter

raliter illud representet: non potest autem illud naturaliter representare, nisi intentionaliter sit illi conformis, si autem est conformis, est etiam verus: quia veritas nihil aliud est, quam conformitas intellectus ad rem. Vt in exemplo adducto, quamvis conceptus aurichalci respectu auri falsus existimetur, tamen respectu aurichalci verus conceptus illius est. Imo nullum potest esse obiectum ita fictum, & impossibile, quin conceptus illius, ut sic verus sit, ut conceptus chymeræ, vel hippocentauri, etiam si dici possit falsus conceptus veri aut possibilis animalis, tamen respectu chymeræ, aut hippocentauri est verus conceptus eius. Denique, si hac de causa dicatur idem conceptus verus esse, & falsus respectu diuersorum, sequitur in omnibus conceptibus esse falsitatem aliquam, quod est ab omni veritate alienum; alioqui etiam in diuino conceptu esset falsitas. Item quis dicat, imaginem Christi Domini, hoc ipso, quod est vera imago eius, esse falsam imaginem Antichristi?

IV. Dices, sicut eadem res, hoc ipso, quod vni est similis, est dissimilis alteri: ita nullum est inconueniens, quod idem conceptus sit verus & falsus respectu diuersorum. Respondetur, potius hoc argumento declarari, veritatem, vel falsitatem cognitionis non consistere in simplici similitudine, vel dissimilitudine, sed in aliqua alia comparatione, seu compositione, per quam rei attribuitur proprius conceptus eius, vel alienus, ut in adducto exemplo, in concipiendo aurichalco non potest esse falsitas, sed in attribuendo rei sic conceptæ naturam veri auri. Et confirmatur ac declaratur, quia aliud est non cognoscere rem aliquā, aliud falli in cognitione eius: qui autem concipit simplici ac vero conceptu rem vnā, quamvis ex vi illius non concipiat alias res dissimiles, tamen non fallitur in conceptione earum: quia neque illas concipit, neque aliquid alienum eis attribuit: ergo conceptus simplex & proprius vnius rei non potest dici falsus conceptus aliarum rerum, eo quod illas non representet, & eadem ratione non poterit dici verus ex sola simplici representatione sui obiecti. Et confirmatur tandem, quia alias in sola specie intelligibili posset esse veritas: quia etiam illa simpliciter representat, & in representatione eius poterit intelligi conformitas quædam ad rem representatam: consequens autem est falsum, quia in sola specie intelligibili ut sic, non est cognitio: ergo neque veritas esse potest.

Secunda sententia.

V. Aliorum nihilominus opinio est, veritatem cognitionis non tantum in compositione & diuisione, sed etiam in simplicibus mentis conceptibus reperiri. Quam opinionem tenet Ferrar. 1. cont. gentes cap. 59. & 60. idemque sentit Capreol. in 1. d. 19. q. 3. artic. 1. concl. 3. Soncin. 6. Metaph. c. 2. q. 17. Aegid. quodlib. 4. q. 7. Fonseca lib. 4. Metaph. c. 2. q. 6. sect. 4. Et probari potest primo ex Arist. 3. de anima, cap. 6. in fine, ubi D. Thom. sect. 11. ait: Quod, licet intelligibile incomplexum non sit neque verum, neque falsum, intellectus tamen intelligendo ipsum verus est, in quantum adacquatur rei intellectæ. Et ita exponit Aristot. ibid. dicentē, intellectum, qui est ipse quid ex ipso quid erat esse, verum esse, etiam si non aliquid de aliquo: supple, enunciet, vel affirmet. Et confirmatur exemplo, quod ibidem adducit Arist. quia ipsemet dixerat secundo de anima, c. 6. sensum in cognitione proprii sensibilis verum esse: constat autem, in sensu tantum esse simplicem actum seu cognitionem: ergo multo magis in simplici cognitione intellectus erit veritas. Item libr. 9. Metaph. c. 7. text. 21. & 22. ubi id etiam D. Thom. notat lect. 11. dicens, In simplicibus esse veritatem per hoc, quod cognoscitur res secundum propriam quidditatem. Ratione confirmatur hæc sententia: quia, ut per simplicem con-

ceptum res concipiatur, necesse est, ut sit aliqua conformitas conceptus ad rem in representando, propter quod dixit Arist. 3. de anima, c. 8. animam intelligendo fieri omnia, quia per representationem omnibus conformatur: ergo illa conformitas est quædam veritas, nam illi conuenit definitio veritatis.

Secundo in intellectu diuino & angelico est perfectissima veritas, & tamen in eis non est compositio neque diuisio: ergo etiam in nostro intellectu simpliciter cognoscente potest esse veritas. Dicitur fortasse ex D. Thom. 1. p. q. 16. art. 5. ad 1. & 1. cont. gent. c. 59. quamvis Deus simpliciter cognoscat, tamen illo actu simplici iudicare, ita esse, vel non esse, quod nos complexe iudicamus. Sed contra hoc obicitur ex eodem D. Thom. eodem c. 59. lib. 1. cont. Gent. nā etiam nos per simplicem conceptionem iudicamus aliquid de re, ita ut simplex aliquis conceptus virtute contineat, quicquid per conceptum complexum seu per compositionem iudicatur. Vt quando concipio hominem sub conceptu distincto animalis rationalis, & hanc apprehendo ut quidditatem hominis, ibi virtute iudico hominē esse animal rationale, & illa simplex conceptio virtute continet totum id quod per hanc enunciationem significatur: ergo erit etiam veritas propria in illo simplici conceptu. Tercio omnis res, quæ est conformis, & adæquata suæ mensuræ, suisque principiis, habet propriam veritatem: sed in conceptu simplici est conformitas ad obiectum tanquam ad suam mensuram, & principium, cui debet conformari: est ergo in eo veritas, quæ non est alia, quam veritas cognitionis, quandoquidem illa est conformitas cognitionis.

Duo certa ex dictis opinionibus colliguntur.

VII. Fundamenta harum opinionum duo conuincere videntur. Vnum est, veritatem aliquam reperiri in simplici mentis conceptione, neque solum mentis, sed etiam sensuum. Alterum est, veritatem aliquam propria & speciali ratione reperiri in compositione intellectus, quia in simplici noticia intellectus non reperitur: Et primum quidem constat primo ex adductis testimoniis Aristotelis & D. Thom. & ex eodem D. Thom. 1. parte, q. 16. articulo secundo, & sequentibus & 1. contra Gentes, capite 59. & aliis locis, quæ ibi Ferrar. adducit. Secundo ex communi modo loquendi: recte enim dicimus, eum formare verum conceptum hominis, qui illum tanquam rationale animal apprehendit, & sic de conceptibus aliarum rerum. Tercio, quia hi conceptus mentis sunt res quædam, seu qualitates: si ergo in aliis rebus est veritas, ut infra ostendemus, etiam in his conceptibus veritatem esse necesse est. Vnde, sicut dicitur verum aurum, quod propriam habet auri naturam, ita dicitur verus auri conceptus, qui habet entitatem commensuratam vero auro in representando intentionaliter, & simile est de reliquis. Atque hinc etiam constat, quæ vel qualis sit hæc veritas, quæ in simplici mentis noticia reperitur: nihil enim aliud est, quam veritas ipsa transcendentis, his entibus accommodata. Nam si veritas, quam vocant in essendo, est adæquata passio entis, ut dicemus, in vnoquoque ente iuxta modum naturæ suæ reperietur: ergo & in his entibus, quæ sunt simplices conceptus mentis. Vnde quia esse proprium horum conceptuum est esse cognitionis: & consequenter formaliter reddere cognoscentem eum, cui insunt, ideo veritas talis conceptus est etiam veritas cognitionis.

Secundum, scilicet in compositione & diuisione speciali modo veritatem & falsitatem reperiri probatur. Non enim sine causa Aristoteles in locis citatis specialiter dixit, veritatem & falsitatem in sola mentis compositione reperiri, cum n. hoc verum esse non possit de omni veritate & falsitate, ut ex priori puncto constat, necesse est ut aliquo proprio & peculiari modo

modo veritas sit in huiusmodi compositione, ut doctrina etiam Aristotelis vera sit. Et ita plane sentit D. Th. in eisdem locis citatis, praesertim in prima parte. Secundo hoc constat ex communi modo sentiendi, & loquendi: quia tunc aliquis censetur veram rei cognitionem habere: quando cognoscit, & iudicat, ita esse, vel non esse, sicut est, vel non est in re, quod homines non facimus nisi componendo aut diuidendo. Vnde sicut in loquendo veritas, vel falsitas singulari modo est in propositionibus: quia non censetur aliquis verum dicere vel falsum, donec propositionem enunciet, ita etiam in mente erit speciali modo veritas & falsitas in compositione & diuisione. Tercio idem potest à contrario declarari, quia falsitas proprie non reperitur in simplici conceptu mentis, sed in compositione aut diuisione, ut disp. sequentius exponam: ergo signum est, veritatem etiam, cui falsitas & deceptio opponitur, speciali modo in cognitione composita reperiri.

Punctum difficultatis, & varii modi expediendi illud.

IX. Difficultas autem est in explicando, quisnam sit hic specialis modus, quo veritas dicitur in compositione reperiri. Quidam enim contenti sunt dicendo, veritatem complexam reperiri tantum in compositione, incomplexam vero in simplici notitia. Sed hoc nihil est dictum, neque rem explicat: nam eadem ratione dici posset, veritatem speciali modo reperiri in simplici notitia: quia in complexa tantum in illa reperitur. Item, quia ex hoc non habetur, quod veritas sit aliter in cognitione composita formaliter loquendo: quam in alijs rebus, sed solum quasi materialiter, quod sit in illa modo illi accommodato: hoc autem commune est omnibus alijs rebus: ergo propter hanc solam causam non erat, cur veritas cognitionis speciali modo soli compositioni tribueretur. Assumptum declaratur exemplis, nam etiam veritas aliter est in homine v.g. quam in angelo, nam in homine est veritas per compositionem (loquor de veritate entitativa) in angelo autem est veritas simplex, in homine est materialis, in angelo vero immaterialis, & simile est in ceteris entibus: singula enim sunt vera veritate sibi accommodata, & tamen non propterea dicitur veritas speciali modo esse in vno magis, quam in alijs: sed absolute dicitur communis omnibus communitate transcendentali: ergo, si in compositione mentis nihil aliud singulare reperitur, nisi hoc solum, quod sicut esse talis cognitionis compositum est, ita & veritas eius complexa est, non est cur dicatur veritas singulari titulo in sola compositione reperiri.

X. Alij ergo respondent, in simplici notitia reperiri veritatem, non autem falsitatem, saltem regulariter & per se loquendo, in compositione autem, & diuisione indifferenter reperiri veritatem, & falsitatem, & ideo specialiter asseruisse Aristotel. in sola compositione & diuisione veritatem, & falsitatem reperiri. Sed hoc neque rem ipsam, neque Aristotelis locutionem satis declarat. Nam, si veritas ita reperitur in simplici conceptu, ut in eo non reperiatur falsitas, in compositione autem indifferenter veritas & falsitas reperitur, potius dicendum fuisset, veritatem esse quodammodo propriam simplicium conceptuum, falsitatem autem in sola compositione reperiri, vel, ad summum, dicendum esset compositionem esse indifferenter ad veritatem & falsitatem, non autem quod sit veluti proprium vtriusque susceptivum. Ac denique (ut dicebam) hoc ipsum, scilicet, in simplici apprehensione esse veritatem talis rationis, cui nulla opponatur falsitas in tali subiecto: in compositione autem reperiri veritatem, cui falsitas opposita inesse potest, indicat, veritatem esse speciali modo in com-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

positione: nam illud prius commune est omni veritati in essendo, ut inferius dicam: quis autem sit hic specialis modus veritatis, non declaratur per solam illam indifferentiam.

Aliter dici solet, ideo veritatem, vel falsitatem specialiter attribui compositioni, & diuisioni: quia secundum eam dicimur vere sentire, vel falli, quod non proprie dicimur ratione conceptuum simplicium. Sed hoc quidem (ut supra etiam argumentabar) indicium est à posteriori esse singulari modo in compositione & diuisione veritatem & falsitatem, non tamen à priori rem declarat, in quo scilicet hic modus consistat. Non enim ideo compositio vera vel falsa est, quia secundum eam nos vere vel falso sentimus, sed potius e contrario, quia illa vera vel falsa est, ideo secundum eam nos vere vel falso sentimus: est enim ipsa compositio forma, quae sicut suum esse, ita & proprietates suas nobis communicat.

Hac super re D. Thomae doctrina expenditur.

D. Ius Thomas igitur i. part. quaestione 16. articulo 2. rem hanc declarans, dicit, Veritatem singulariter tribui compositioni, & diuisioni, quia per hanc solam operationem est veritas in intellectu tanquam in cognoscente veritatem ipsam. Itaque significat per simplicem notitiam esse veritatem in intellectu, solum ut in cognoscente rem tali notitia apprehensam, non vero tanquam in cognoscente veritatem ipsam: per compositionem autem esse veritatem in intellectu non solum tanquam in cognoscente rem, sed etiam tanquam in cognoscente ipsam veritatem. Nam veritas in conformitate consistit, dum autem intellectus componit, comparat rem ut simpliciter conceptam vno modo, ad esse ipsius rei, & cognoscit conformitatem, quam inter se habent, & ideo non solum rem, sed etiam veritatem cognoscit, eamque ob causam dicitur veritas esse singulari modo in compositione & diuisione. Et hoc idem est, quod alij dicunt, veritatem esse subiectivae quidem non solum in compositione, sed etiam in simplici notitia, obiectivae autem esse tantum in compositione & diuisione.

Sed haec responsio non parvam habet difficultatem, quia vel est sermo de notitijs directis, ut de reflexis. Si de directis, non est verum, in compositione & diuisione directa esse obiectivae veritatem, & multo minus falsitatem. Neque etiam verum est, intellectum componendo & diuidendo non solum concipere rem, sed etiam veritatem suam. Probatur quia quando intellectus componit, hominem esse album, & hoc directe cognoscit, non comparat conceptum suum ad aliquam rem, nec rem ad conceptum, ut veritatem cognoscat, sed solum comparat vnam rem ad aliam, ut cognoscat coniunctionem earum inter se, quod est componere: ergo. Vnde fallax videtur ille argumentandi modus, ut quia intellectus tunc comparat vnum ad aliud, ideo dicatur comparare, & cognoscere conformitatem, in qua veritas consistit, quia non comparat conceptum formalem ad rem, nec rem ad conceptum, sed comparat rem conceptam ad aliam, vel ad seipsam. Vnde non fit, ut per talem compositionem cognoscat veritatem, sed solum illud esse rei, quod fundat veritatem, iuxta illud Arist. Ex eo, quod res est, vel non est, opinio vera & falsa est, quod esse formaliter non est veritas, quamvis causet veritatem in intellectu, ut dixit idem D. Tho. d. q. 16. a. 1. ad 3. Et confirmatur, nam aliud est, quando intellectus componendo dicit, homo est albus, aliud vero, quando dicit, hominem esse album, est verum: haec enim posterior compositio est reflexa, & ideo in illa est obiectivae veritas, quia formaliter per illam cognoscitur. At verò prior conceptio est tantum directa, & non habet idem obiectum quod posterior: ergo per illam non cognoscitur formaliter veritas, neque in illa est obiectivae.

Q

Si

XI.

XII.

XIII.

XIV.

Si autem dicatur, sermonem esse de cognitione reflexa, sequitur primo, non esse in vniuersum verum, quod Arist. ait, veritatem & falsitatem in compositione & diuisione reperiri: consequens autem est falsum, quia sicut enuntiatio omnis vocalis vera vel falsa est, ita & mentalis compositio vel diuisione. Vnde per omnem illam, aut verè aut falso sentimus. Secundo sequitur: nullam esse differentiam, quia etiam per simplicem notitiam reflexam potest veritas formaliter ac vere concipi: sicut enim simpliciter concipimus, quid est homo, ita etiam simpliciter concipere possumus, quid est veritas, & per simplicem conceptum possumus concipere conformitatem inter conceptum & rem per modum cuiusdam relationis: tunc ergo erit etiam veritas obiectiue in simplici notitia: nulla ergo est prædicta differentia.

XV.

Responderi potest doctrinam D. Tho. intelligendam esse de compositione & diuisione, quæ fit per directam cognitionem, nam certum est in omni tali compositione propriam veritatem, vel falsitatem reperiri. Ad obiectum autem contra hoc factam, si vera esset sententia Durandi, quod veritas est conformitas rei prout est in esse obiectiui intellectus ad se ipsam prout est in re, facilis esset responsio, dicendo, intellectum, quando componit, comparare conceptum obiectiui vnius rei ad aliam, vel ad se ipsam aliter, seu prius conceptam, atque ita cognoscere conformitatem inter illa, & ideo dici cognoscere veritatem. Atque hoc modo videtur declarasse hanc rem. D. Tho. 1. cont. Gent. cap. 59. in 1. ratione dicens: Cum veritas intellectus sit adequatio intellectus & rei, secundum quod intellectus dicit esse quod est, vel non esse quod non est: ad id in intellectu veritas pertinet, quod intellectus dicit, non ad operationem, quia id dicit: non enim ad veritatem intellectus exigitur, ut ipsum intelligere rei adequetur, cum res interdum sit materialis, intelligere vero immateriale, sed illud, quod intellectus intelligendo dicit & cognoscit, oportet esse rei æquatum, sc. ut ita in re sit, sicut intellectus dicit. Iuxta hanc ergo interpretationem facile intelligitur, per directam cognitionem, compositiuam cognosci conformitatem in qua veritas consistit.

XVI.

Sed hæc responsio, si aliud non addatur, nobis satisfacere non potest. Primo, quia sententia illa Durandi à nobis supra reiecta est, neque est verisimile D. Thom. in citat. verbis eum sensum intendisse, ut patet ex ratione, quam adducit, quod non oportet ut intelligere rei adequetur: quia interdum res est materialis, & intelligere immateriale. Vbi constat aperte loqui de intelligere, quantum ad convenientiam, quam habet cum re intellecta in esse entis, & conditionibus eius, & non de convenientia, quam habet in ratione representantis, & representati. Et ita Ferr. ibi distinguens inter intelligere & conceptum, seu verbum mentis, & existimans intelligere non esse representationem rei, conceptum autem seu verbum representare illam, exponit D. Thom. loqui de conceptu ipso seu verbo, & in illo constituere, conformitatem seu veritatem, & non in ipso intelligere. Ego autem existimo, si proprie loquamur, intelligere formaliter fieri per ipsum verbum, seu conceptum ut informantem intellectum, & ideo non posse verbum ut verbum esse conforme in representando rei cuius est verbum, quin etiam intellectus, quatenus per verbum formaliter intelligit, fiat eidem rei conformis. D. Thom. ergo non potuit excludere hanc conformitatem in ratione representandi, sed tantum conformitatem in essendo. In eodem ergo sensu intelligendum est, quod paulo superius ait, Veritatem pertinere ad id, quod intellectus dicit, non ad operationem, quia id dicit. Sensus enim est veritatem non pertinere ad illam operationem, quasi materialiter sumptam, ut est qualitas quædam spiritualis, sed formaliter, quatenus refert intellectui, rem, quæ per illam dicitur, seu quatenus in esse representationis continet rem cognitam.

Secundo, non recte applicatur illa sententia ad præsentem difficultatem explicandam, quia, quando intellectus componit, vel ex parte prædicati enunciat rem ut est in se, vel ut obiectiue conceptam. Si primum dicatur, ergo per illam comparationem non cognoscit conformitatem rei, ut obiectiue conceptæ ad seipsam, ut est in se, in qua veritas consistere dicebatur, & ita non cognoscet veritatem. Si vero dicatur secundum, ergo et ex parte subiecti non fit comparatio ad rem prout est in se, sed prout obiectiue conceptam: quia non est maior ratio de prædicato, quam de subiecto: vtrumque enim comparat intellectus prout ab ipso conceptum est, ita ut compositio sit quasi collatio quædam simplicium conceptuum obiectiuorum, & cognitio coniunctionis, quam in se habent: ergo neque hoc modo concipitur veritas prout à Durando explicatur, quia non cognoscitur conformitas rei in esse obiectiui, ad seipsam in re, sed conformitas, vel identitas, vel unio inter vnam & alteram rem, prout vtræque est in esse obiectiui. Tercio multo minus potest ille modus ad falsitatem applicari: nam quando per compositionem vnum de alio falso affirmatur, non cognoscitur difformitas, quæ est inter illa, sed potius cognoscitur, seu concipitur conformitas, quæ non est in re: ergo tunc falsitas non est obiectiue in tali cognitione, seu compositione intellectus.

Mens Dni Thomæ, & res ipsa iuxta illam explicatur.

Dicendum ergo est, non esse mentem D. Thomæ, quando intellectus componit, vel diuidit, formaliter & in actu signato (ut bene Caietanus ibi distinxit) cognoscere veritatem, & conformitatem illam, in qua veritas formaliter consistit, hoc enim sensu verificari id non posse obiectio facta conuincit. Intelligitur ergo D. Thomas, quando intellectus componit aut diuidit, in actu exercitio cognoscere id, in quo veritas consistit, & consequenter affirmare vel negare veritatem ipsam seu falsitatem. Et hac speciali ratione dici veritatem esse proprie in compositione & diuisione. Quid autem sit, in actu exercitio veritatem cognoscere, seu affirmare, ita potest declarari: nam intellectus noster per vnum simplicem conceptum non concipit adæquate, neque exhaustiue distincte & clare rem conceptam, sicut faciunt Deus, vel angeli, & ideo, postquam aliquo modo confusè & inadæquate illam concepit, ut illam distincte & adæquate cognoscat, illi attribuit plura prædicata siue re, siue ratione tantum distincta. Sicut autem de vocibus Aristotel. dixit, quia res non possumus adducere ad scholas, utimur terminis pro rebus, ideoque quando affirmamus vnam rem de alia, id exterius non facimus, nisi mediante voce significante, & quatenus significans est: ita quando mente vnam de alio affirmamus, quamuis præcipue intendamus rem de re affirmare, id tamen non facimus nisi per conceptus, quatenus naturaliter nobis representat res. Atque hinc fit, ut, dum componimus vnam rem conceptam cum alia, vel cum ipsamet alio modo concepta, comparando rem ipsam, simul in actu exercitio comparemus conceptum nostrum ut representantem illam rem. Ut verbi gratia, quando intellectus componendo dicit, hominem esse album, formaliter & directe cognoscit identitatem, vel coniunctionem, quam album habet cum homine, simul tamen in exercitio ipso cognoscit conceptum albi aliquo modo continere sub se hominem, & representare illum, & consequenter esse illi aliquo modo conformem. Atque ita dum mens affirmat, hominem esse album, in actu exercitio affirmat veritatem, seu hoc esse verum: quia dum affirmat, album inesse homini, affirmat, conceptum

XVII.

XVIII.

ceptum albi veram aliquam conformitatem habere cum homine. Et hoc sensu dixit D. Thomas, dicto articulo 2. Intellectum cognoscere conformitatem sui ad rem intelligibilem; quando iudicat, rem ita se habere, sicut est forma, quam de re apprehendit, quod facit componendo, & diuidendo. Non quod, quando intellectus componit, iudicet ita se habere rem, sicut est forma, quæ formaliter, seu inhæsiue est in intellectu, sed quod iudicet, ita se habere, sicut est forma apprehensa per intellectum, & consequenter in actu exercito iudicet, ita se habere rem, sicut est forma, seu conceptus formaliter representans in intellectu: quia conceptus formalis, vt repræsentans tanquam vnum quid censetur cum re representata, & quia intellectus non comparat rem representatam nisi vt à se conceptam. Hoc ergo modo recte intelligitur, cur veritas dicatur specialiter esse in intellectu nostro cognoscente media compositione & diuisione: nam per simplices conceptus nullo modo cognoscit intellectus conformitatem, vnde nec proprie affirmat, aut sentit veritatem, sicut facit, quando simplices conceptus componit. Vnde, licet tam compositio, quam simplex apprehensio rerum, sit absolute cognitio directa, tamē, si compositionem ad simplicem apprehensionem comparemus, quodammodo est quasi reflexiua supra illam veluti in ipso exercitio: quia per compositionem fit collatio inter simplices conceptus, ratione cuius est veritas in illa, prædicto speciali modo.

Soluntur oppositæ rationes.

XX. **E**T per hæc patet responsio ad fundamenta prædictarum opinionum, quas non existimamus inter se contrarias, si recte intelligantur, vt exposuimus, & ipsimet authores reuera exponunt, vt aperte constat ex Diuo Thoma & Caietano, supra. Ferrar. vero, quia Caietano opponitur, vel eum & Diuum Thomam intelligere noluit, vel solum verbis diuersis rem eandem explicat. Fundamenta igitur vtriusque opinionis, quatenus illas in vero sensu confirmant, admittenda sunt: declarandum vero superest quomodo in alio sensu eis non repugnent. Ad testimonia itaque Aristotelis priori loco adducta respondetur, ibi loqui Aristotelem de veritate existente in intellectu nostro vt cognoscente aliquo modo veritatem ipsam. Vnde ad primam rationem respondetur, eadem proportionem esse de vocibus loquendum qua de conceptibus; nam in simplici & incomplexa voce est veritas signi tanquam in habente illam ad modum veritatis transcendentialis, seu in essendo: nam hæc vox, *homo*, & significat verum hominem, & potest dici verum signum hominis: tamen in voce simplici non est veritas tanquam in significante veritatem; quomodo est in enunciatione composita, quæ dum significat hoc esse illud, significat consequenter, & quasi in actu exercito, conformitatem, & veritatem, sicut de conceptibus explicatum est. Ad secundum, quod tangit materiam de falsitate, dicitur clarius disput. seq. Nunc respondetur, ex tribus membris ibi enumeratis illud esse eligendum, quo dicitur, simplices conceptus ita esse veros vt non sint proprie falsi, vt argumenta ibi facta satis probant. Neq. vero necesse est, vt in omni subiecto vbi potest esse vnum oppositorum, possit etiam esse aliud. Præsertim, quia cum veritas alio modo sit in simplici apprehensione, quam in compositione, ea ratione fieri potest, vt ea veritas talis sit, quæ non habeat falsitatem oppositam. Cur autem hoc ita sit, & cur potius veritas compositionis possit habere propriam falsitatem oppositam, patebit ex dicendis. Quod autem in vltima confirmatione tangitur de specie intelligibili, declarabitur statim. Ad fundamenta secundæ sententiæ nihil addere oportet, solum enim probant, in simplici conceptione esse veritatem tanquam in habente, non tanquam in cognoscente.

Suar. Franc. Metaph. Tom. I.

Solum circa secundum oportet ex dictis notare, non esse eandem rationem de simplici cognitione Dei, aut angelorum: illi enim simplici conceptu perfecte iudicant de re, & quod ita se habeat, sicut cognoscitur, seu quod ei inhiat id, quod de ea iudicatur, & cognoscitur. Imo illud iudicium simplex tale est (præsertim si sit sermo de ieiunio) vt per illud perfectissime etiam cognoscatur omnis conformitas, quæ esse potest inter ipsum, & rem cognitam; & ideo non est simile de illa simplici cognitione.

SECTIO IV.

An veritas cognitionis seu intellectus in eo non sit, donec iudicet.

ANTE iudicium, intelligi possunt in intellectu, vis ipsa intelligendi, species intelligibilis, sub qua reliquos habitus comprehendendo, ipse actus cognitionis prout est in fieri, & apprehensio ipsa. Dubitari ergo potest primo, an hæc veritas dici possit esse in specie intelligibili, vel in actu, vel in conceptu, vel in habitu, aut ipsa vi intelligendi. Nam D. Tho. 1. cont. Gent. c. 59. ratione 1. in verbis supra citatis significat tantum esse in conceptu seu verbo mentis, vbi Ferr. ita illum intelligit, & addit non esse in actu intelligendi: quia non est imago, nec repræsentat obiectum. Vnde infert, prius ordine naturæ esse veritatem in intellectu, quæ intellectus cognoscat rem per conceptum representatam, quia prius ordine naturæ actio intellectus terminatur ad conceptum, quam cognoscat rem in illo representatam. Quo sensu videtur dixisse D. Thom. q. 1. de verit. a. 1. cognitionem esse veritatis effectum. De specie vero intelligibili ait in illa esse veritatem quatenus illa etiam repræsentat obiectum, & secundum illam representationem, habet conformitatem cum illo, imperfecto tamen modo, quatenus representatio speciei imperfecta est, & quatenus habitus ad actum, vt imperfectum ad perfectum comparatur. De ipsa autem vi intelligendi, & habitu eius iudicatio & qui tenet se ex parte potentie, nihil dicit, tamen consequenter dicitur etiam esse, in eis non esse veritatem, quia non repræsentant obiectum.

Sed nobis supponendum est, hic solum esse sermonem de veritate cognitionis. Credimus autem cognitionem fieri formaliter per conceptum, seu verbum mentis vt informantem ipsum intellectum: conceptum autem seu verbum mentis in re ipsa non distingui ab actu intelligendi, quatenus est aliquid factum ab intellectu, seu qualitas in facto esse, intellectum vero, quatenus est actio in fieri, distingui modaliter à verbo sicut distingui solet actio, vel dependentia à termino. Cum ergo cognitio simpliciter significet actuale cognitionem, veritas cognitionis absolute ac simpliciter est in conceptu seu verbo, aut actu intelligendi in facto esse: quia hæc omnia idem sunt, & significant formam, qua intellectus sic actu cognoscens, ac si diceremus, veritatem calidi vt sic in calore esse. In actione autem intelligendi vt sic non est quidem veritas cognitionis, quia illa actio, non est cognitio simpliciter, sed via ad cognitionem, tamen eo modo, quo est, habet suam veritatem, sicut calefactio, quamuis veritatem caloris non habeat, habet tamē veritatem calefactionis, quia est vera tendentia ad calorem: sic enim actio intelligendi est etiam vera tendentia ad rei cognitionem. Et quamuis dicatur non repræsentare per modum formæ, repræsentat tamen per modum viæ: quia est tendentia ad veram representationem; veritas ergo cognitionis dici potest esse in fieri in actu intelligendi, vt actio est. In specie autem intelligibili non est veritas cognitionis, nisi tanquam in principio & actu primo,

Q 2